

Ingvar Svennilson

Ekonomisk forskning för näringslivet¹

Kris- och krigsproblemen ta i dag naturligt nog i främsta rummet uppmärksamheten i anspråk. Detta gäller framför allt på det ekonomiska området. Den ekonomiska sakkunskapen utnyttjas till övervägande delen för att lösa uppgifter inom den ekonomiska krispolitiken.

Det synes emellertid ligga en fara i att låta dessa för dagen överhängande problem helt undanskymma frågan om näringslivets utveckling på längre sikt under den efterkrigstid, som vi trots allt måste hoppas snart kommer att inträda.

Man har nog allmänt klart för sig, att det svenska näringslivet inklusive den offentliga hushållningen då kommer att ställas inför mycket svårlösta arbetsuppgifter. Man kan icke neka till, att framtiden i detta avseende ter sig mörk, om den betraktas mot bakgrunden av förkrigstidens i stort sett gynnsamma ekonomiska förhållanden. Det svenska näringslivet befann sig då i ett snabbt framåtskridande. Många av de därtill bidragande faktorerna kunna ej beräknas göra sig gällande med samma styrka i framtiden. Därtill kommer att kriget även i vårt land synes föra med sig en kapitalförtäring, som för efterkrigstiden uppställer ett omfattande återuppbyggnadsproblem. Till slut förutses enligt nu föreliggande planer en betydligt ökad försvarsbörda under efterkrigstiden.

Även om den framtida ekonomiska utvecklingen sålunda ter sig i hög grad belastad av en rad ogynnsamma faktorer, vill man givetvis hoppas på gynnsamma överraskningar, exempelvis vad gäller den tekniska utvecklingen och utvecklingen på våra exportmarknader — överraskningar, som kunna bilda

¹ Föredrag vid opinionsmöte angående yngre akademikers forskningsmöjligheter, i Stockholm den 5 maj.

underlag för fortsatt snabbt framåtskridande. Men man gör väl knappast klokt i att räkna på sådana överraskningar som tillgångar för framtiden. Framtidsförväntningarna måste i stället i främsta rummet bygga på målmedvetna insatser för att höja vårt näringslivs prestationsförmåga.

Vad gäller den tekniska utvecklingen har man kommit till insikt om, att man icke kan sitta med armarna i kors och vänta på sin goda tur. Man förbereder där organiserade insatser för att föra utvecklingen framåt.

På samma sätt synes det nödvändigt att med sikte på efterkrigstidens problem göra näringslivets ekonomiska och organisatoriska förutsättningar till föremål för gemensamma forskningsinsatser. En förbättring av näringslivets ekonomiska organisation torde nämligen vara av minst lika stor betydelse som den tekniska utvecklingen, när det gäller att höja näringslivets effektivitet.

En ekonomisk forskning med angiven inriktning skulle givetvis icke syfta till att direkt påverka utvecklingen. Den skulle i stället ha den mera anspråklösa ehuru icke desto mindre betydelsefulla uppgiften att bereda ett underlag för de praktiska åtgärder, som kunna komma att vidtagas av enskilda företagare resp. av näringspolitiska samhällsorgan.

De forskningsuppgifter, som erbjuda sig på det ekonomiska området i här angivet avseende äro överväldigande stora och mångskiftande. Här skola endast anföras några exempel på problem, som det synes särskilt angeläget att angripa:

1. Den framtida befolkningsutvecklingen och dess konsekvenser. Som en del därav: familjens förhållande till arbetslivet.
2. Arbetsmarknadens problem. — Kristidens svårigheter ha visat, att vår kunskap om arbetsmarknadens struktur är ganska bristfällig.
3. Bostadsfrågan i dess förhållande till utvecklingen av befolkning och näringsliv.
4. Jordbrukets ekonomiskt-organisatoriska utvecklingsmöjligheter. Möjligheterna till höjd effektivitet genom mekanisering, omfördelning av brukningsdelarna samt en ändrad geografisk arbetsfördelning.
5. Skogsbruket. Avkastningsberäkningar. Skogsbrukets rationalisering genom ändrad ägofördelning och mekanisering. Arbetslivets organisation i skogsbygderna; därmed tangeras ett sociologiskt problem av största praktiska betydelse.
6. Industriens utvecklingsbetingelser. Kartläggning av branschstrukturen i olika industrier.
7. Efterkrigskonjunktorens problem, belysta mot bakgrunden av utvecklingen efter föregående världskrig.
8. Våra exportmarknaders utveckling under kriget.
9. Förutsättningarna för nordiskt ekonomiskt samarbete.

För att fylla sin uppgift böra utredningar av detta slag icke endast inriktas på en kartläggning av näringslivets struktur utan taga sikte på dess utvecklingsmöjligheter. Det gäller sålunda här, för att låna en term från det tekniska området, i viss mån en *målforskning*.

En forskning av nu angivet slag bedrevs före kriget i begränsad utsträckning främst i tillfälliga statliga kommittéer samt i vissa centrala ämbetsverk. De forskningsuppgifter, som nu äro aktuella, äro så omfattande, att det givetvis är önskvärt, att de i främsta rummet förläggas till permanenta institutioner.

De rent statliga institutionerna ha härvidlag en viktig uppgift att fylla. På det social-ekonomiska området blir exempelvis Socialstyrelsens utredningsarbete av grundläggande betydelse. Konjunkturinstitutets verksamhet är tyvärr för närvarande begränsad till de kortsiktiga konjunkturrapporterna. Dess personal är skingrad inom krisförvaltningen. Det synes vara ett angeläget önskemål, att detta institut snarast möjligt kan åter börja sin verksamhet för att gripa sig an med de grundläggande forskningsuppgifter, som gälla nationalinkomst, konsumtion, sparande, kapitalbildning och penningvärdets förändringar.

Näringsorganisationerna ha ju gjort en omfattande insats för att lösa de aktuella krisproblemen. Det synes naturligt, att denna insats fullföljes bland annat därigenom, att ökad uppmärksamhet ägnas åt efterkrigstidens ekonomiska och organisatoriska problem. Bäst torde detta kunna ske genom till organisationerna anknutna forsknings- och utredningsinstitut. Dessa instituts arbetsinsats torde ge det bästa utbytet, om de i fråga om valet av forskningsuppgifter och forskningsmetoder beredas en relativt fristående ställning med anknytning till universitetens och högskolornas akademiska traditioner. Samtidigt skulle de genom sin anknytning till näringslivet få större möjlighet till inblick i dess förhållanden och erfarenheter. Bland lämpliga moderorganisationer för sådana ekonomiska forskningsinstitut kunna som exempel nämnas Lantbruksförbundet, Landsorganisationen och Arbetsgivareföreningen, Industriförbundet och Exportföreningen. Kooperativa förbundet samt de olika köpmannaorganisationerna. En forskningsverksamhet enligt här antydda linjer har som bekant redan börjat byggas upp.

Det mest svårlösta problemet när det gäller att få till stånd en effektiv ekonomisk forskningsorganisation är mellertid rekryteringen och utbildningen av forskare. Sedan många år har svår brist rått på yngre krafter, kvalificerade för sådana arbetsuppgifter. Detta förhållande torde icke endast sammanhänga

med den ansvällning av efterfrågan på ekonomiskt-statistiskt utbildad personal, som ägt rum och som tillspetsats i samband med utbyggnaden av krisförvaltningen. Man kan nog icke komma ifrån, att det även varit dålig tillgång på studentmaterial, lämpat för ekonomisk utbildning. De som stått i kontakt med undervisningen vid Stockholms högskola ha nog exempelvis under senare år haft det intrycket, att genomsnittsstandarden på de studenter, som sökt sig till ekonomiska studier, varit relativt låg. För att undvika missförstånd vill jag understryka, att jag här talar om ett genomsnitt. Tillströmningen av studenter till undervisningen har samtidigt ökats, främst av sådana, som haft för avsikt att avlägga statsvetenskaplig examen. Den begränsade tillgången på lärarkrafter har förhindrat en specialisering av undervisningen, och följden har blivit, att utbildningsmöjligheterna för de mera kvalificerade studenterna ej har kunnat utformas på ett tillfredsställande sätt. Skall man i den ekonomiska undervisningen i fortsättningen kunna på en gång tillgodose massa och kvalitet, och skall därigenom möjligheter kunna skapas till gedigen utbildning av blivande forskare, synes det främsta önskemålet vara, att undervisningen i ekonomi vid universitet och högskolor utbygges med ett antal speciallärare.

Man skulle även vilja rikta en uppmaning till mera kvalificerade studenter att i större utsträckning slå in på ekonomiska studier. De skulle därigenom söka sig till ett verkligt bristområde, där efterfrågan på kvalificerat folk är stor.

En reform av undervisningen, som synes kunna bli av betydelse för rekryteringen av yngre forskare, är den högre examen, ekonomie licentiat, som nu är under övervägande vid Handelshögskolan i Stockholm. En sådan examen skulle sannolikt stimulera de bättre bland Handelshögskolans redan vid inträdet sovrade elever till några års fortsatta studier, vilka med fördel skulle kunna förenas med forskningsarbete.

Ett annat angeläget önskemål synes i detta sammanhang vara, att mera kvalificerade studenter i ökad utsträckning under studietiden kunna beredas praktik med enklare forskningsuppgifter. Detta skulle eventuellt kunna ske vid till universitet och högskolor knutna forskningsinstitut. Jag vill i detta sammanhang erinra om, att möjligheterna till sådan praktik här i Stockholm minskats, sedan Socialvetenskapliga Institutet nedlagt sitt forskningsarbete. I den mån andra forskningsinstitutioner upprättas, bör emellertid tillfälle till praktik med forsknings- och utredningsarbete kunna beredas. Så har exempelvis i begränsad omfattning skett vid Industriens Utredningsinstitut.

Av vad jag här sagt framgår, att en ekonomisk forskning på bredare bas icke kan byggas upp snabbt. Utbildning av kompetenta forskare på detta område tar tid men desto större anledning synes det vara att i tid gripa sig an med uppgiften.